

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő. Fűvészkert utca 1080.</p>
--	--	--

Luther Márton születése négyszázados évfordulóján.

November 10-én 1483-ban született Nemetország kisdied falujában Eislebenben egy szegény bányász házikóban Luther Márton; földi ész nem sejtette, hogy a bölcsőben szendereg a „reformáció monarchája“ — mint Merle D' Aubigné nevezé őt. A jövőt csak Isten tudá, ki rendeli az időket. Azóta elrepült 400 év, a Luther műve és alkotása, részint eredeti alakjában, részint más reformátorok szellemének hozzáadásával él, fenáll erőben nem fogyatkozva, sőt életképességét fokozva. A mivelt világ haladó elemei hálával telve megemlékeznek a hitujítás nagy bajnokáról; nemzetek, országok teszik le hódolati koszorúikat az áldáshozó év százados fordulóján a nagy kezdeményező emlékére. Illő és kötelesség, hogy az európai nemzetek koszorujából ne hiányozzék a magyar sem. Szenteljünk Debreczenben is néhány emlékező pillantást azon alakra, ki első tényezője volt és lett, hogy a magyar szellem lelki ablakai megnyitlak az ujkor hajnalát felderítő és egész Európára széltövellett világosság előtt.

Nemzetünk miveldési és így fenmaradását biztosító történetében két felülmulhatlan hatású örvendetes jelenséggel találkozunk; az első volt a keresztyénség felvétele őseink által, mely a pogányság és ázsiai barbárság sötét-ségéből emelte ki fajunkat 800 év előtt, e nagy tény által léptünk be az európai mivelt nemzetek sorába s tétettünk fejlődésképpessé.*) A másik nagy jelenség volt a reformáció elfogadása 300 év előtt, mely a középkori visszaélés-

*) Sajnos tünemény, hogy a magyar r. katholicismus az első magyar király „szent“ voltára helyezvén a sulyt, e dogmatikai akadály miatt eltartoztatja a protestánsok részvétét azon mozgalomtól, mely az állam alkotó és keresztyénség behozó első király iránt a magyar hazafiakat egyesithetné igazi nemzeti emlék emelésében. Így aztán nem a magyar keresztyénség, hanem csak a magyar r. katholicismus ünnepele leend az, a nemzeti oldal mellékessé törpül, s hátsó czélul ott látszik álcázottan lebegni a romanismus fokozása, a dus vagyon és előjog osztogatójának magasztalása.

sek, zsarnoksággá fajult papuralom békőiből s a hit szabadságát megfojtó börtönszerű légkörnyezetből szabadítá ki fél Európát s fél Magyarországot; másik nagy tény által léptünk be ujjlag nyugat magasb miveltség-adó, szélesebb körű rétegébe s a haladás üdvös áramába a tudományosabb fejlődés uj korába.

A történeti adatok alapján kétségtelen bizonyos, hogy a wittenbergi egyetem tanszékein Luther és társai által felgyujtott evangyéliomi fényszövétnék volt az első gyupont, mely felé tolongva fordultak őseink, ott kaptak lángot, olthatlan hevet, uj hitvilágosságot, a visszatérő száz meg száz hazai ifjak utja egy hazánkon áthuzódó tejuthoz lön hasonló: az uj egyházak, az uj iskolák, az uj sajtók, az uj könyvek, az uj énekek, az uj zsinatok, az uj templomok, az uj gondolatok, az uj eszmék, az uj fegyelem; az uj egyházalkotmány, az uj intézmények mind megannyi földi világító pontok csillagaival hinték be hazánk tájait s Luther neve és eszméi visszazengtek bérczek ormiról, völgyek öléből egyaránt. Luther volt „primus motora“ a magyarhoni reformációnak, irányzója, vezére reformátorainknak Dévaitól kezdve Méliusig, annyira, hogy Luther halálakor (1546) még sem Debreczen, sem Patak, sem Enyed, sem Pápa nem küzdött más lobogó alatt, mint a Lutheré, mint az ágostai hitvallás zászlója alatt s az 1548-diki országgyűlés hallgatag csak a lutheránismust ismeré el; az erdélyi országgyűlés 1557-ben egyenlő szabadságot biztosit az ágostai hitvallásuak részére. A helvét irány diadala csak ezután érkezhetett el.

A reformáció a keresztyénség megalapítása után és óta a legnagyobb egyházi és világtörténelmi esemény volt, mert előkészítése, létrejövele, hősies küzdelme, átalakító ereje és következményei a nagyság minden jellemét fel-tüntetik. Az alig 15 éves Luther utjára a nemes Savon-rola máglya lángja veté előre szomorú fényét; 100 évvel előtte Huss János és Prágai Jeromos porrá égetett hamvai figyelmeztették Németországot, hogy a felszabadulás órája még nem ütött; visszafelé, egész Bresciai Arnold

(1155) koráig, tehát majd 400 évig Luther előtt, a vértanuk megszámlálhatlan legiója sorolható fel, mind azt mutatókul, hogy nagy események vannak készülöben. De a magukra maradt emberi törekvések czélt nem érhettek, a bátor kezdemények vérbe fojtattak s a reformáció megszülemzése feltartóztatva lett, mert az idők teljessége még nem érkezett el. A géniusz a kellő időpontban szokott küldetni, de uttorói, előfutárai roppant szolgálatot tettek; előzmények nélkül nagy tények nem szoktak létesülni, a „subito e caelo Christus“ marcionita s így eretnek fogalom; a Deus ex machina képzet pedig pogány hitrege. A középkor elment a végletekig, kimeríté magát s nem akarva is épen maga gyújté fejére az égő szenet, azt ám azonban, a mi az evangéliom oltáráról vette izzó voltát. A reformáció szükségét mindenki érezé, de senki nem tudta, honnan és hogyan fog az létesülni. Sőt pápai ajk sürgette azt, a fényes IV. lateráni zsinat összehívójában mondá ki a hatalmas III. Inceze pápa „semmi sem fekszik szivén inkább, mint az egész egyház reformációja;“ mondá ezt 300 évvel Luther előtt, de ez csak szólam volt, mert a vele egykoru váldens reform mozgalmat véres kezekkel nyomta el. Megkisérelték a nagy reformáló zsinatok három ízben, de gyarlóan, nem szilárd alapon s a teljhatalom s a még nem érett közszellem az eredményt megsemmisítette.

A reformáció áldástermő fája felnövelésére egy nagy, komoly és vallásos nemzet szolgáltatta a kedvező talajt, „a nemes“ német nemzet, mint nevezé maga Luther, azon nemzet, mely majd ötszáz éven át a kanossai megaláztatástól Tézcelig érezte a pápai hatalom jogtipró hatalmát s látta legfényesb dynastiájának, a hohensaufinak, száz évi harcz és küzdelem sorozatok után kiirtását s államjogai elkobzását. A keserü tapasztalatok százados iskolájában felnött német nemzet állt háta mögött az egyszerű ágostonrendi kolduló barátoknak, és ez volt egyik szerencséje. Az emberek közremüködése és az események összehatása mellett és a személyes erények: hit értelem, rendkívüli erély, bizalom és bátorságon kívül kellett még az isteni segély is, ez nem maradt el, s ez volt legfőbb szerencséje.

Nem gunynyal, mint Erasmns, hanem az ima és alázatosság fegyverével övezve fogott Luther a szent munkához s két kiindulási pontot fedezett fel, mi a sikert biztosítá: az emberi és földi tekintély ellen az isteni és mennyei eredetü örök tekintély magaslatára fundálta egész művét, ez volt a biblia. Másodsor belátta, hogy a fenálló egyház irreformabilis, ezt még ma sem látja be oly fő sem, minő egy Döllinger és Jácint atya, ezért kilépett a megromlott egyházból, hogy új és javított egyházat segéljen létesíteni. A pápaság örök akadály volt és lesz a vallási és egyetemes reformációnak, töle szakadni kellett. A pro-

testantismus tulajdonképen nem a 95 tétel kitüzésével, hanem a pápai bulla elégetésével s a római egyházból kilépéssel veszi kezdetét mint intézmény, mint egyház. Itt kezdődik függetlensége, önállósága, nagykorúsága, mert itt kezdődik egyedül csak láthatlan fejétől, királyától, a Jézus Krisztustól függése, krisztusi szabadsága.

Hogy a reformáció az előkészített, kellő időben jött, mutatja gyorsasága, ellenállhatatlan ereje, terjedése, új reformátorok keltése és csatlakozása. A 95 tétel megjelenése után 4 évre a római pápa és a római császár összehívott erővel akarják összezuzni az egyszerű közbarátot, szerzetest és az új csemetét a worms birodalmi gyűlésen (1521) s kimondják halálos ítéletöket a felett, midön Luther ajkán — melyen a haladó világ szózatja esendült el — függött a várakozó világ . . . egy év mulva (1522) a nürnbergi gyűlés rendei kifejezik rokonszenvüket a lutheri mozgalom iránt és százpontu sérelem sorozatot nyujtanak a pápai követ kezébe. Egy év mulva Magyarország is követi a vormsi birodalmi gyűlés nyomát s a dühös antigerman és antilutheran Verböczi sürgetésére az országgyűlés a „lutherani conburantur“ törvényt ig-taja be corpus jurisunk sötét pontjául. Midön Németországnak több mint fele csatlakozik az evangélium ügyéhez, a második nagy kísérlet tétetett a 2-dik speieri birodalmi gyűlésen a reformáció feltartóztatására az állami erök gépezete által. A döntő pillanat újra elérkezett, de már Luther nem egyedül állt, támogatták halálra kész lelkesedéssel bátor fejedelmek, mivelt városok, hívő nép, nemzeti nyelvü biblia, nemzeti himnuszok, szervezett egyházak és a tanítványok serege — s az állami végzés nyomása alatt a christianismus ősi és hősi alakja új, eddig nem hallott névvel belépett a világtörténelembe, megszületett a protestantismus, a keresztyén hívő ös jogainak feltámasztása: egyedül a szentírásan alapuló s azzal egyező tan a döntő, kötelező és igaz, ez volt az egyik elv, mit a protestantismus napfényre hozott s ezzel létjogát igazolta. Isten dicsőségét érdeklő, tehát a hit ügyében, a lelkiismeret világában, a politikai többség, az állam parancsoló hatalma el nem ismerhető, ez volt a másik, t. i. a lelkiismeret szabadság elve, ezzel meg igazolta ös és isteni jogát „a hol ketten vagy hárman összegyültök az én nevemben“ ott vagyok, mondá az Ur. Mindkét elv nem új, mert bibliai és apostoli tanítás az, a 3 első század keresztyénsége a bibliával igazolta álláspontját a paganismus és annak kebeléből támadt hamis tanok ellen; a 3 első század vértanuinak dicső chorusa nem csak a keresztyén igazság, hanem a lelkiismeret szabadság érdekében áldozta fel magát. A közép századok viharaiiban a bibliai hagyományok és uralmi érdekek árvize alá merítettet, a lelkiismeret szabadság temploma pedig a nemes emberi keblekben, a hitnyomozás felgyújtott lánghullámai által per-

zseltetett fel, újra kellett felépíteni mindkettőt, ezt tette a protestantismus és bátor bajnokai; — s hogy ma és azóta élvezheti a mivelt világ a kincseket, az a reformáció öröklő diadala, élvezheti ma fokozatosabb mértékben, mint kezdetben, ez is a reformáció elvének természetes fejlődése. Az ős jog hivatása idővel szélesbülni.

Mikor a nagy Luther élte végén állt (1546) 29 évi működése után, mozgalomba jött egész mivelt Európa: átlépte az új szellem Némethon határait Dánia, Svédország, Norvégia meghódolt az új tan előtt; Cseh-, Lengyel- és Magyarország új egyházfejlődés pályáján ragadtatott; Hollandia, Anglia, Skócia, Franciaország óriás küzdelmek s átalakulások versenymezejévé váltak; Olaszország és Spanyolország nagy hatalmai a legrettenetesebb védezőközöket ragadták meg élet-halál harcra, a pápaság érdekében s a két hatalom kombinált ereje a protestantismus antipodáját, a jezsuitismust hozta létre, de az ujkori Laokoont a kigyó meg nem fojthatta.

Luther és társai egy látható — a szentírás — és egy láthatlan — a hit — hatalomra támaszkodva mentek a nagy harcra s minden igazi reformáció csak ez alapon számolhat diadalra. A reformáció vívmányai valának: a nemzeti nyelv vallási, egyházi és tudományos téren felemelése; az iskolák, a legalsótól a legfelsőbbig, megszosorozása s így a világosság közkinccsége tétele, a mivelt-ség szétterjesztése; az egyházalkotmány kifejtése és szélesebb alapra fektetése; a család alapítás emberi jogának kivívása a pápaság részére; nemzeti egyházak létesítése a minden egyéni szellemet elnyomó központi zsarnok hatalom ellenében; szabad sajtó és szabad ítélet teremtése; a társadalom minden rétegében a szabadabb működés, lélegzés és törekvés megindítása; az állami jogoknak a kánonjog halotti ruháiból kibontása s a polgári szabadság és népjog diadalára uttörés. Innen van, hogy fejedelmek, szabad városok, országok, nemzetek mentek a hitlobogó után, küzdöttek életre halálra s 1555-re ki lett viva az ágostai hitvallásuk elévülhetlen egyenlősége és szabadsága Németországban. E nyomon haladtak a többi országokban . . a „compelle intrare“ nem keresztyén elv halálos dőfést kapott.

Nagy kérdés, hogy Zwingli és Kálvin reformációja elérhette volna-e diadalát a lutheri mozgalom párhuzamos sikere nélkül? A két reformátor csatlakozása — más színezet és más körülmények, mondhatni más nemzeti és állami talaj tekintetbe vételével — még messzebb vitte és magasabb fokra élesztelte s mondhatni örök fejlődésképpé tette a wittenbergi eredetű hitújítást . . mindnyájan találkozában a csucsponton, a protestantismus magaslatán. Maga ezen kiegészülés, több oldalúság, a különböző nemzetek géniuszához, hajlamaihoz, természetéhez alkalmaz-

hatóság, szinte nagy szerencséje lett a reformációnak s le nem győzhetésének varázs titka ebben is rejlett.

A kegyelet tiltja Luther hibáit és gyengeségeit épen az ő emlékét megtisztelő örömmünnepevényen szellőztetni, erényei és gyengéi együtt alkotják az ő egyéniségét, a mi benne nagy, az éli túl a századokat, az emberi és gyenge oldal pedig szebbel és dicsőbbel helyettesítettik és cserélődik ki a haladás rendi szerint.

Legyen áldott az Ur, hogy egyháza megújítására új apostolul támasztá Luthert! emlékezzünk mi magyar reformátusok hálás tudattal a wittenbergi nagy tanárra és nagy szónokra, ő a magyar reformációnak is apja, szülője. A tiszta magyar faj Melancthon halála után (1560) elhagyta ugyan tömegesen a lutheri álláspontot s a helvét irányhoz simult mert géniuszának jobban megfelelt a kivittebb, merészebb, radikálisabb felfogás és nézet: de ez nem gátolhat letenni a hála és bámulat emlékkoszoruját lélekben a mi első magyar reformátoraink reformátora nagysága elismerése végett . . testvérek maradtunk azért, jó és rossz napokat együtt éltünk . . kölcsönös hibánkat, sértéseinket — mik a testvérek közt felmerültek — feledjük el és bocsássuk meg egymásnak.

Németországban a két testvér egyesület, az Unio 300 év múlva létesült. Nálunk még kell egy századév, s ha a magyar unio Luther 500 éves forduló napján ténynyé válhatik, Luther és Kálvin utódainak nagysága lesz tükröztetője a reformáció végsikerének és tökélyének, s a reformátorok nagysága méreteiben és kihatásaiban még inkább fog emelkedni. A jövő nem törpíteni, de emelni fogja azok érdemét, kik a szebb jövő alapját rakták le. A mai szép jelen és a bekövetkező még szebb jövő egyik legdicsőbb munkása Luther Márton. Emlékezte legyen áldott — közöttünk és a föld minden határán!

Luther hatása még mindig él, kivált Németországban, úgy annyira rányomta saját lelkének eltörölhetlen pecsétjét a német nyelvre és szellemre, hogy „még azon németek is, kik — mint Döllinger megjegyze — visszarendültek tőle mint eretnektől, kénytelenek Luther nyelvén beszélni, Luther gondolataival elmélkedni.“ (Lindsay.)

Luther apostoli kapcsolatát s a föld határait való kihatását Farrar W. F. anglican nagy író így rajzolja Szent Pál életében: „A pogányok apostola kiválólag és szükségszerűleg a szabadság, miveltség és értelem apostola volt, kinek magas dicsősége, hogy világossá tette az emberiség vallásos tudatában „a hit általi megigazulást“ mely a léleknek a Krisztussal való titkos egyesüléséből ered, ő vezért minden korban száma nélküli keresztyéneket saját segélytelenségök érzetére s mutatta fel nekik legmeggyőzőbben a Jézus által munkált váltság egyetemes és áldásos voltát. Valahányszor Krisztus hite elhalványult az emberek sziveiben, valahányszor tiszta

lángjai a kihülés veszélyében forogtak, mint a XV. században az érzékiesség hamui alatt; vagy kioltással fenyegettek, mint a XVIII. században a kétesdiség fagyasztó fuvalma által, legfőképp Pál apostol iratainak hatására támasztatott fel a vallásos hitélet. Az ő központi tana: a Krisztus érdemei általi szabadulás, valamint saját szellemére munkált a zsidó alakiasság kötelékei lerázására: úgy munkált még egyszer Luther lelkében széttörni az érzékapukat s azok vas reteszeit, melyekkel a pápaság annyi századokon át bebörtönözte a lelkeket, kiket Isten szabadokká teremtett.

A reformáció a keresztyéni és emberi szabadság öszhangzó előmozdítója lévén, a reformátorok élén a nagy Luther úgy üdvözölhető, mint a haladás és mivelődés első rangú tényezője és hőse, ezért emlékezik meg rá a mivelő világ s ebben a mi magyar nemzetünk is.

Debreczen, 1883. november 7.

Balogh Ferencz.

Reformáció emléke.

Nagy tettek, nagy horderejű események évenként felmerülő napjai magasztos érzelmeket keltenek a gondolkodni, eszmélkedni szerető emberekben.

Nagy nap, világra kiható eseményü nap a reformáció napja Sötét elmékre, még sötétebb eszmékre lövellett az örök fényt és világosságot. Homályt, sötétséget, tudatlanságot, babonát, önkényt, zsarnoki hatalmat tiport le, lelki s polgári szabadságot emelt uralkodó trónra.

Miliók ünneplik meg e napot évenként, miliók szívében él egy szent emlék, mely e nagy naphoz fűződik.

Kell, hogy törvény nélkül is ünnep legyen e nap a protestáns keresztyének szívében, oly ünnep évenként, mely magasztos cselekvényekre lángolja a szív hurjait.

E nagy ünnepet megünnepelte egyházunk is október 28-án, mint a reformáció ünnephét első vasárnapján.

Megelőző vasárnap közhírré tétetett ez ünnep megtartása. Nagy templomunk megtelt buzgó hallgatókkal. Ilyés Bálint lelkész és egyházkerületi tanácsbíró szokott szép, felvilágosító és buzdító egyházi beszédet tartott Pál Thessalonikai 1. levél V. rész 5 és több verseiből: „Legyetek a világosságnak fiai, a napnak fiai, felöltöztvén magatokat a hit és szeretet mellvasával és paizsként az idvességnek reménységével! A beszéd, a felfejtő gondolatmenetek, a megragadó fordulatok, a lelkesítő szavak, melyek az érzellem hurjain rezgettek le a szónok ajkairól szónoklati kincsese emelik e beszédet. Vajha példányul, nyomtatva is olvashatná a gondolkodni tudó, tenni szerető lélek.

A beszéd elvégeztével rövid felvilágosítást nyújtott a szónok e nagy nap eredete, célja és fontosságáról.

E szent célra 6 frt 3 kr kegyes adomány gyűlt a perselyekbe.

Adja Istenünk, hogy e nagy és dicső nap emléke keltse fel hiveink szívében az örök lánggal égő keresztyén szeretetet, mely alapja legyen sok nemes és jótékony cselekedeteknek, emelje hitünket az örök fény és világosság urához,

kiben hívén és bizván a keresztyénség magasztos célját elérjé.

Vajha minden egyházközségben ünnep lenne e nap, szíven és cselekedetekben.

A reformáció örök oszlopokon áll, melyek hit, remény, szeretet, szellemi haladás, tökélyesbülés, világosság, jog, szabadság. Ezek emléke a reformáció ünneppnapja.

Kisújszállás, 1883. október 28.

K. Hajdu Lajos,
lelkésztanár.

Haladás a theológiában.

(Folytatás.)

Ha valaki materialista akar lenni, legyen materialista egészen; de ne theorizáljon mint spiritualista addig, míg a látható világegyetem gépezetét mozgásba hozva és azt élő organismusokkal felszerelve látja maga előtt s azután annak jövő sorsáról tisztán materialistikus elvek szerint spekuláljon, épen mintha azon szellemi cselekvő egyének, kiknek segélyét ő, mint tudományférfi, kénytelennek érezte magát igénybe venni, abba hagyták volna saját kezeik munkáját. Egy dolog azt tanítani, mint az irások is azt tanítják, hogy a látható világegyetem összefog hajtani és megváltoztatni és más dolog azt tanítani, hogy az végtére kieroetlenülve fog lenni. Azon nagy cselekvő egyének létele bizonyítja, hogy az utóbbi, mint tudományos következtetés, alaptalan, és ebből folyólag bizonyítja azt is, hogy a régi hit adjustálása ez esetben egyáltalában önkényes. — Tudván „az irásokat és az Istennek hatalmát“ Isten népe Krisztus mellett foglal állást a halottak feltámaszásának minden tagadói ellenében.

Némelyek a theologiai haladás védői közül értik a haladást a létező dogmatikai rendszerek rekonstruálását. Ezek, mondják ők, nagyon jók voltak a magok idejében és fontos célokat szolgáltak. Azok saját koruk szüleményei valának és formájukat, színezetüket azon kor, vagy nép szellemétől vették, mely azoknak a létet adta; ugyde azon tulajdonságok, melyek képesíték azokat az akkori idők szolgálatára, oly tulajdonságok, melyek már nem képesíték azokat ezen későbbi és felvilágosodottabb idők szolgálatára. — Az összehasonlító theologia, megvilágosítva a platonizmus, buddhizmus, vagy parsizmus tanulmányozása által, humanizálhatja azon szigorú dogmatikai rendezéseket úgy, hogy forgalom adathassék azoknak ebben az ethikai és aesthetikai korban is. Bármily nyilvánvaló is az összeütközés a különböző pogány vallások között (sőt bármennyire is csak illusztrációi azok azon apostoli itélet igazságának, hogy e világ nem ismerte volna meg Istent az ő bölcsességéből) az általánosítás varázsvesszője mégis összevegyitheti azokat és megmutathatja, hogy azok alapfogalmi a Krisztus vallásban birják saját teljességüket és pleromájokat. Történelemellenes, valamint szentírásellenes azt állítani, hogy azon vallások „a kijelentett theologia természeteti elemeit,“ vagy a Krisztus vallásának előintelmét mutatják föl. Az ugynevezett „természeteti elemek“ egyszerűen csak az Isten elvesztett ismeretének maradványtöredékei, fentartva ama pogány rendszerekben, a melyek a helyett hogy különböző fokozatokat jeleznének a theologiai

evolutio processusában, tagadhatatlan bizonyosságul szolgál-
nak egy erkölcsi és szellemi degradatio processusának.

Azon evangélium azonban, a mely elfogadhatja és mintegy kiegészíti amaz elemiszerű pogány előintelmeket, nagyon különbözik a mi ősi hitünktől. „Az új mozgalom,“ mint Smyth mondja nekünk, „nem egyéb, mint egy törekvés, az egész theológiát christologiai központra helyezni.“ Azt sürgeti az, „hogy mindazon tanok, melyek a protestáns hitvallásokban foglaltatnak, emeltessenek fel egészen, el onnan alapjukról az isteni végzések rendszerében és helyeztessenek az Isten szorosan ethikai és emberi, szóval christologiai kijelentésére.“ Mi legyen ezen christologiai központ, nem szükség nekünk találgatni. „A keresztyén theologia“ — mondja Smyth nekünk, „a maga központját a megtestesült igében találja.“ Ezen nekünk értenünk kell egyszerűen az igét, mint megtestesültet, és nem a megtestesült igét, mint megfeszítettet, a mint mindjárt meg fogjuk látni. A megtestesülés és nem a váltság, azon új központ, melyből egész protestáns theológiánk reformálása kiindulandó.

Bethlendi Endre.

(Folyt. köv.)

A bibliai hat napi teremtés elbeszélése és a tudomány mai adatai összhangzása.

(Folytatás.)

Első nap. „És Isten szelleme lengett a vizek felszínén.“ Mindeddig a teremtésben az anyag holt, műszernélküli alakban jelentkezett. Azonban a műszernélkülinek minden vegyítése sem hozhat elő életet. Szükség, hogy teremtő hatalma által Isten jöjjön közbe; és ez az, a mit Mózes megjelöl, mondván: „Isten szelleme lengett a vizek felszínén.“ A rahhaph, melyet „lengett,“ „lebeggett,“ vagy „mozgott“ szóval fordítanak, a költését fedező madár szárnyai mozgását fejezi ki. Tehát itt az élet első teremtő cselekményénél vagyunk. „Mily szép kép“ ez a csendben tojását költő madár képe.“

Épen ez az, hogy a világosság feltünése előtt, és sokkal előbb, a száraznak a víztől elválása, következésképp a földi állatok és növények alakulása előtt: „Isten szelleme lebegett a vizeken felül.“ Lebegett csendben a sötét és pusztá tömeg felett, hogy abba életet öntsön s ott költse életre a tengeri állatok és plánták számtalan sokaságát.

Tehát a biblia a vizek alatt tünteti fel az első életet. Következésképp a tenger feneké az, hol az Isten kezéből jött első teremtményeket keresnünk kell.

Most beszéljen a geologia. Az élettelen sziklákon felül, melyek tanuskodnak, hogy alakulásuk alatt a föld sötét, pusztá és üres vala, vannak a cambri földek legfelsőbb rétegei, melyekben állatnövénnyt fedeztek fel, — ezeken felül a siluri földek. És ezen rétegekben tűnnek fel a mives élet első ásatag maradványai.

Hanem mi természetűek ezen maradványok? Kivétel nélkül az állatnövénnyek, puhányok, héjanczok, moszatok osztályához tartoznak: mind a tenger fenekén kelt élő lények, mind tenger alatti teremtmények.

S ez még nem minden. A mives élet kezdete k or nem

létezett világosság (legalább gömbünkre nézve nem), mint-hogy vizeknek Isten szelleme általi megtermékenyítése után mondja a biblia a világosság kibocsátását. Tehát a cambri legutolsó üledékek alakulásakor nem volt világosság. S mit látunk? Azt hogy az ezen rétegekben talált állatnövénnyek és kétéknős puhányok lát- és hallműszernélküliek, minde-nik fejnélküli s csak tapintó s szagló érzékek van.

De mit feltételez ez a tény? Világosan azt, hogy azon időszakban, midőn ezen állatok teremtettek, világosság még nem volt. Oly viszony van a szem és világosság közt, hogy ösztönszerűleg az egyiknek lételéről a másiknak lételére következtetünk. Tehát midőn a geologia tanítja, hogy az első teremtményeknek nem volt látérezékek, saját módja szerint megerősíti a biblia elbeszélését, mely azt mondja, hogy „Isten szelleme mozgott a vizek felszínén,“ midőn azok mélyébe még nem hatott be világosság.

Hanem a világosság nem késett feltűnni. A vizeknek a 2-dik vers végeni megtermékenyítése és a világosságnak a 3-dik versbeni feltünése között, nincs semmi — semmi terem-tés. Ha tehát a biblia nem csalatkozott: szükség, hogy a cambri rendszer utolsó rétegeiről átmenve a siluri rendszer első rétegeire, a fejetlen puhányok és állatnövénnyek mellett, magasabb mivezetű, felsőbb rendű érzékkel bíró lényeket találjunk. És ez valóban így van: a geológok számtalan példákkal igazolják ezt.

Tehát Isten szelleme teremtő cselekvősége „mozog-ván a vizek felett“ minden tenger alatti teremtést fel-ölelt s kiterjed az első napról a harmadik kezdetéig, midőn a vizek mélysége, melyet megtermékenyített, eltűnt, hogy helyet adjon a száraznak és tengereknek. E perczen a vízi lények teremtése bevégeztetett annyira, hogy legtökélye-sebb típusaik: a gerinczes halak megjelenése összeesik a földet elborított növényzet első nyomai megjelenésével.

Ezt mondja a geologia. Nem az-é ez a mit a biblia mond? Ellentmond ez a tények tanításának! Kétségkívül nem állítja szószerint, hogy Isten teremtette a fejetlen pu-hányokat és állatnövénnyeket előbb, azután a fővel bírókat és teknősöket, azután végre a halakat; hanem állítja azt, saját módja szerint mondván, hogy ő megtermékenyítette a vizek mélységét a világosság megjelenése előtt és még alatta s utána is; hogy véglegesen nem előbb szűnt meg ezen teremtő művétől, mint midőn a száraznak a víztől elválasztásakor, maga a vizek mélysége megszűnt létezni.

De feltűnő, hogy a biblia a hat nap közül különöseb-ben egyikre sem teszi a vízi lények teremtését, mint teszi pl. a csuszókat és madarakat a harmadikra stb. De ez nem lehetett másképp s ez egyez meg legjobban a ténnyel. Hiszen ha azt mondta volna, hogy a tenger alattiakat az első napon teremtette: ez igaz volna a puhányokra stb, de nem a ha-lakra nézve, melyek a harmadik napon teremtettek. Vagy ha azt mondta volna, hogy a harmadik napon teremtettek: ez igaz volna a halakra nézve, de nem volna helyes az állat-növénnyek, puhányok és teknősökre nézve, melyek az első és második napon teremtettek. Az őslénytan, a paleontologia kimutatja, hogy a tenger alatti állatok létezése, minden valószínűséggel, gömbünk bevilágítása előtt vette kezdetét és folyt azután is; hogy a halak a harmadik nap munkája kezdetén nem léteztek. A tenger alatti lények teremtését tehát, három genesisi nap alatt folyván, egy nap munkájául adni nem lehetett. Ha a biblia ezt teszi, ellentétbe jó a

tudománynyal, míg így a mint van, lehetetlen a legkisebb ellentétet is megállapítani a közt, a mit ez mond és a mit a geologia tanít.

Könyves János,

kismarjai ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

Könyvismertetés.

„A belényesi ev. református egyház története.“
Irtá: Vállaji Sipos Imre ev. ref. lelkész. Nagyvárad. Laszky Ármin nyomása. 1883. Ára 1 forint. A tiszta jövedelem fele részben takarékmagtár felállítására fordítatik. 141 l. K. 8°.

(Vége.)

Térjünk át most a II. szakaszra, melybe a belényesi egyháznak több mint 2 százados története van befoglalva, a reformációtól kezdve 1760-ig. A t. szerző a reformációnak Belényesre eljutását a 16-dik század közepére teszi (1550 körül, mert — ugymond — a váradi püspökség csak 1556-ban szűnt meg. Jól tudjuk, hogy általában a történeti hűséggel egyező vélemény az, hogy Debreczen és Várad az a két város, hol a reformáció kezdete után csak 40 évre, 1557-ben, és így valamennyi hazai községek között legutóljára alakult meg a reformált egyház, de ha áll is ez, azért azok lakosai ismeretesekek voltak már eleitől fogva a reformációval, csak hogy nem birt az köztük nyilvános, hanem csak magán gyakorlattal. De Belényes nem vonható ezek rájárára. Ezekre nézve politikai helyzetök olyan volt, mint Dávidnak a Saul fegyverzete (1. Sám. 17, 38—39) s csak is annak elvetése után nyerte meg mindegyik város a hitnek diadalmát, melylyel meggyőzte a világot. Belényes politikailag soha sem vitt hasonló szerepet, annál fogva helyzete nem hatott reá bénítólag azon tekintetben, hogy már 1550 előtt virágzó reformált egyház keletkezék kebelében. Mikor a reformáció fénye kigyult: Belényes hegyormai is megaranyozódtak, s nem teszünk le a reményről, hogy még a rejtett dolog világosságra jön és ismerni fogjuk a 16-dik század első feléből is Belényes reformátorait. Azért, hogy Mártonuzzi és Zaberdin őrt állottak Belényes felett, vagy a mohácsi vész előtt Perényi püspök: egyáltalán nem következik, hogy ott nem gyújtott az égi fergeg. Volt már arra eset, hogy a szuronyos fegyveres őrdaczára becsapott a villám a löporos toronyba. Azt pedig saját tapasztalásomból mondhatom, hogy hiában álltak ott a kirendelt örök éjjel-nappal a Duna parti töltésen 1870-ben s hiában, hogy nem szakadt be a töltés: mi azért bent a faluban (Albrechtsdorfon) azt vettük észre, hogy a földből felselkedező víz gyorsan elönté az utcákat, szobáinkban pedig fél-lábnyi magasra emelkedett. Így vagy ily formán áll a dolog a reformációra nézve is. A hol valamely község lakói érzéketleneknek mutatkoztak a reformáció iránt: ott a kövek kezdetek el kiáltani! Talán súlyos vád lenne az, Belényes 16-dik századi lakosaira nézve, hogy 1517-től 1550-ig, tehát több mint 3 évtizeden át lelki álomban szunnyadtak volna. Ha azért a köztvitéznek neveit betemeti is az ismeretlenség és feledés: ne állítsuk azt, hogy az ismert fővezér nyerte meg a csatát! Belényes 1553. előtt is bizonyosan helyt állt magáért a reformáció terén! Hogy is ne? Holott már akkor olyan híru iskolája volt, hogy Szegedi Kis István Gyuiát, Makót, Turt mellözve, Belényesben vette fel reformátori működése fonalát! Szerző a 29—30. lapokon megfejteni kísérli annak okát, hogy miként juthatott Szegedi Belényesre?

Egyik oknak mondja a már kedvező talajt, másikkak a politikai helyzet ziláltságát. Igen helyesen! Zaberdin ráért ugyan arra, hogy 1554-ben lefejeztesse Kis Toldy Miklóst, Taljas várának urát, de másrésztől kérve kérte Mágocsi Gáspárt, hogy az Orodon (ma Glogovác) magokat megfészelt törököket üzze el, de hát az sem sikerült s Zaberdinnek épen akkor kellett püspöki tiaráját letenni s az örökké való főpap széke előtt megjelenni: midőn a reformáció diadalát ülte hazánkban! Igen kár, hogy az eddigi adatok nem képesek a Szegedi K. István után tátongó ürt, mely 76 évig tart, betölteni. Pedig hazai reformált egyházainknak legszébb, legfelemelőbb, áldozatkészségben, önfeláldozásban leggazdagabb korszaka a 16-dik század! Szinte kár, hogy Pathai Sámuel, ki 1629—1637-ig volt belényesi lelkész (1555-ben született), nem tett nyomozódást Belényes korábbi egyházi multjára nézve. Még jogosultabb e tekintetben neheztelésünk Pathai utódjára Ghidófalvi Balázusra, ki 1637—1643-ig lelkészkedett ott, mert míg Pathait menti élemedett kora, (74 éves korában ment Belényesre), addig Ghidófalviról pozitive tudjuk, hogy ifju ember volt, hiszen ő 1637. június 14-én a debreczeni közzsinatban épen belényesi lelkészszé avattatott. 1643-ban Nagybányára vitetvén, utódja valószínűen Kisfalvi Tamás lett, de a ki már 1646-ban borosjenei lelkész volt. Későbbben egyébiránt, 1655—1656-ban ismét belényesi lelkész volt Kisfalvi. Az erre következő korszakban a század végeig még két lelkésze ismeretes Belényesnek, Orsy vagy Örsy Balázs 1677-ben és Pozbay János 1699-ben. — A 31-dik lapon nyomdahibából Nyukázó áll Nyakazó helyett.

Belényes igen virágzó egyház volt még a 17-dik század végén, sőt a 18-dik század elején is, a mennyiben Ember Pál, ki a maga egyháztörténelmi művét a 17-dik század végén kezdte írni s 1708-ban végezte be liskai lelkészkedése alatt: a bihari egyházmegye 69 anyaegyháza közt a legelsőül teszi Belényest „oppidum cum Arce“, és így tehát előbbvalónak Váradnál, Sarkadnál, Szalontánál, szóval mindazon egyházaknál, melyek ma részint a szalontai, részint a bihari egyházmegyében elsőrendü egyházak. És hogy elsőnek tette, az bizonyosan nem ok nélkül történt. Ugyancsak kitünő egyháznak jelzi Kocsi Csergő Bálint is Belényest 1676-ban. Sajnos, hogy ma harmad-negyed rangu szerepre van kárhoztatva!

A 43-dik lapon elszámolja szerző a szomszéd egyházakat is és azt mondja, hogy míg Tárkány, Fenes, Remete már a 17-ik században önálló egyházak voltak: Jánosfalva, Sonkolyos és Ujlak filiálisok lehettek. Ezekre nézve megjegyzendő, hogy az Ember Pál által közlött névsorban második helyen áll Tárkány, harmadik helyen pedig Belényes-Ujlak, tehát ez is anyaegyház volt. Fenest, Remetét, Jánosfalvát és Sonkolyost Ember Pál nem említi. Azonban tudjuk a tiszántuli ref. egyházkerület legrégibb jegyzőkönyvéből, hogy B. Remete is anyaegyház volt, hiszen 1702. július 23-án a nyirbátori zsinatban avattatott fel oda lelkészül Tatai Mihály, mint ezt szerző is megemlíti a 44. lapon.

Nagyfontosságú közleményeket ad szerző a 43—45. lapon nevezett szomszéd egyházakról. Meglepő, hogy a tárkányi egyház harangja (bár ujra öntve) 1520-ból való, aranyozott urasztali ezüst pohara pedig 1575-ből! Fenes 1597-ig a Radnóti Kendi Ferenczé volt, de hűtlenség vétkébe esvén, elvette tőle Báthory Zsigmond és Ruzskai Kornizs Gáspárnak adta, hihetően ennek ajándékából kapta 1600-ban a fenesi egyház az urasztalára való veres fejtős fehér abroszt s az ezzel egyidejü fehér gyolcs csipkés szegletü kenyértakarót. Két ezüst pohara is maradt a 17-dik századból, egyik 1620-ból, másik 1635-ből. A b. ujlaki egyház tornyában van egy régi harang, mely 1631-ben öntetett, az

akkor virágzott szentmiklósi egyház részére. Öntette pedig a fent említett Ruzskai Kornizs Gáspár fia, Kornizs Boldizsár. Érdekes lett volna feliratát is közölni! A 32. lapon említi szerző P a p m e z ő t, 1651-ben az a Ruzskay Kornizs Ferenczé volt. Pankotai András déznai várnagy 1651. február 2-án kelt levelében így ír urához Kornizs Ferenczhez: „Nagyságod emlékezhetik arra, hogy két veres disznóm volna az Conventiómban, tavaly sem adták meg, Nagyságod parancsoljon felőlök, vagy itt Deszniből vagy P a p m e z ő r ő l adhatná meg Nagyságod szalonnául, N a g y s á d n a k (így!) megszolgálom.” — Magának Belényesnek legrégebbi urasztali edénye egy itezés tartalmu ezüst pohara, mely 1677-ből való s melyen rajta van Belényes neve, mi azt bizonyítja, hogy saját használatára készítette. Van ezenkívül 1699-ből egy meszelynyi tartalmu kisebb ezüst pohara is. Többi edényei a 18-dik századból valók.

Nagyon hosszúra nyulnék ismertetésem, ha tovább is kiterjeszkednék a részletekre; a III. és IV. cikkek kellő tapintattal vezetik végig az olvasót a mult század közepétől mostanig, kiemelve és meleg buzgalmat, tárgyzeretetet lehelő modorban előadva az egyház fejlődését előmozdító vagy arra néha bénító hatással volt eseményeket tüzetesen, alaposan és szépen. Az V. szakasznál azt a megjegyzést kockáztatom, hogy nem lett volna helyén kívül való a Pathai István életrajzának is közlése, egy részt, mert a Tóth Ferencz által adott életrajz hiányos is, az idő által is túl van már szárnyalva, másrészt, mert azt csak kevesen olvashatják, kevésbé hozzáférhető levén. Már pedig egy Pathai Istvánt, ki dunántuli superintendens volt, mindenkor dicsőségnek tarthatja Belényes, lelkészei közé számíthatni! 76 éves korában, 1631. május 16-án ezt a kis levelet írta Pathai, a dunántuli superintendensi hivatalban utódához, Kanizsai Pálfi Jánoshoz: „Nagyjelességű férfi! Ha szerencsésen élsz: lelkemből gratulálok neked, egyszersmind könyörgök, hogy még sokáig és boldoguljél! Én is élek panasz nélkül. Egyedül az öregség terhe nyom napról napra; a legközelebb reánk jövő augusztus 5-én fogom életemnek 76-dik évét betölteni, ha Isten akarja. Költ Belényesben, május 16-án 1631. Reád jól emlékező s téged szerető Pathai István.” Igen jó szolgálatot tett szerző a VI. szakasszal, nem csak a jelenkornak, mely így tiszta világosságba helyeztetve látja egyháza ingatlan javait s felszerelvényeit, hanem az utókornak is, mely ez adatokat igen kényelmesen felhasználhatja, mindenesetre kevesebb fáradsággal jut azokhoz, mint a mennyi utánjárással azokat szerző buzgósa összegyűjtötte.

Végül a függelékben foglalt imák és beszédek mindenkor maradandó emlékei lesznek Belényes templomi százados örömnappéjének, — azok az alkalmi énekekkel együtt mindnyájan lélekemelő, evangéliomi szellemet visszatükrözők, — arany almák ezüst rostélyon!

Sajnos, hogy nem időzhetem tovább jelen, kezünk alatti állandó értékű kedves munkával, mely szerzője ügybuzgalmának s szorgalmának ékesen szóló tanubizonyása! Az elmaradt anyagi jutalom helyett töltse be t. szerző keblét azon boldogító édes öntudat, hogy az Urtól nyert talentomot el nem ásta, se el nem tékozolta, hanem gyümölcsöztette és meghozta kedves magyar protestáns egyházunk oltárára a maga önkéntes áldozatát, oly áldozatot, melyben gyönyörködik az Ur! Fogadja méltánylásunkat s elismerésünket, mivel hogy egy szépen kifaragott kővel járult teljes készséggel magyar protestáns egyházunk nagy csarnokának felépítéséhez, evangéliomi reformált magyar egyháztörténelmünk megírásához. Óhajt-

juk, hogy buzgalma és kitartása hova tovább növekedjék s még több jeles irodalmi művek alkotásában tündököljék! A belényesi egyház tagjai pedig jutalmazták meg munkás lelkészőket az iránta való őszinte, hű ragaszkodással és igaz szeretetökkel!

Rácz Károly,
református lelkész.

A Leibnicz-ünnepély Lipszében.

(Vége.)

Legyen szabad Leibniczről, mint theologusról, vagyis jobban mondva az ő theologiai nézeteiről és munkálkodásáról egy pár szót szólnom. Az ő tudvágyó figyelmét a teologia sem kerülhette el. Elve volt e téren: „christianus sum, et christiani a me nihil alienum puto“ s ez elvét nagy lelkéhez illően keresztül is vitte. — Erősen hangsúlyozta, hogy a természeti mechanikus világnézet semmiképen nincs ellentétben a theolog-teleologiaival; csak hogy midőn a természetben észlelhető fejlődéseket mechanikailag magyarázzuk, tekintetbe kell vennünk azok célját is, melyet a gondviselő Isten épen mechanikai uton igyekszik megvalósítani. Mert a physika és mechanika elvei egy magasb értelem vezetésétől függenek, és csak úgy magyarázhatók ki, ha folytonosan figyelmünkben tartjuk e magasb, e fensőbb értelmet. De hogy Leibnicz valódi hívő, kereszttyén bölcsész volt, bebizonyította irott műveiben is.

1668-ban ily című apologiát dolgozott: *Confessio naturae contra atheistas*. Ennek mindjárt elején magáévá teszi Verulami Baco eme szép tételét: „*philosophia obiter libata a Deo abducit, penitus hausta reducit ad eundem*,” s megmutatni igyekszik a) hogy a látható dolgok, láthatlan azaz test nélküli elv, azaz Isten nélkül megfeythetlennék (*ratio phoenomenorum corporalium reddi non potest, sine incorporeo principio id est sine Deo*) s b) hogy a lélek halhatatlan. Boineburg kérésére az antitrinitariusok, főképen a lengyel Wissowati András ellen szintén egy védíráttal lépett sikra ily címmel: *Defensio trinitatis per nova reperta logica*. Ily tartalmu s irányu értekezése ez is: *Duae epistolae ad Loefflerum de trinitate et definitionibus mathematicis circa Deum etc.* Eltekintve több idevonatkozó (részben franczia nyelven is irott) dolgozataitól és leveleitől, legterjedelmesebb theologiai műve Leibnicz-nak a *Theodicea*. Igen szépen jellemzi ebben (*Dissertatio de conformitate fidei cum ratione*) a hitet eképen: „*ha az isteni hit az emberi elmét beragyogta, többet teremt, mint pusztá véleményyt, független az az esetlegességektől, megelőző indokoktól, sa maga erejét nem is innen kölcsönzi; tulcsap az elmén, akaratot és szívet magáévá tesz, úgy hogy hatása alatt lelkesedve és vágyakozva cselekeszszük az Isten törvényeit.*” Ugyanis olvassuk: „*Vannak igazságok, melyek felette állanak az észnek, melyeket észszel semmi, sem semmi más teremtett elme felnem foghat, ilyenek a szentháromság, csodák stb.*” Ugyanó a csodákat így jellemzi: *a csodák jelleme az, hogy a teremtett dolgok törvényei szerint*

meg nem fejthetők, Θεανδρικός-nak vallja, ki feje az összes teremtettségnek, kié a hatalom mennyben és földön, kiből megáldatnak minden népek s ki által megváltatnak minden teremtetett lények a bűn szolgaságából az Isten fia dicsőségének szabadságára. — Valamint minden téren, úgy theologiai munkálkodásának mezején sem felejtkezett meg Leibniz a gyakorlati oldalról, az elméleti mellett. E jelleménél fogva, de különben is egy magas látkörű bölcshez illő békéltető természete alapján, könnyű volt Boineburgnak rávenni őt arra, hogy a protestánsok és katolikusok egyesítésén közreműködjen. Ily célzattal írta (1686 körül) „Systema theologicum“ című művét, melyben oly alakban igyekezett előadni a keresztyén hittételeket, melynél fogva azok protestánsokat és katolikusokat egyaránt kielégítsenek. De e terv hajótörést szenvedett a katolikusok (s főképp Bosstev) magatartásán, kik nem az uniót, hanem a protestánsok egyszerű rekatholizását akarták. — Nagy buzgalommal vett részt a 2 prot. egyház egyesítésében is, (az alkudozások főleg Berlin és Hannovera közt folytak); de ennek sem lett semmi, vagy legalább igen csekély eredménye.

De legyen elég! E pár sorból is láthatjuk, hogy Leibniz valódi keresztyén bölcsész volt, kinek rendszerében a keresztyénség legmélyeségebb tanai is helyet és pedig erős meggyőződés érveivel védett helyet találtak. — Nincs tehát igazuk azoknak, kik ő benne a keresztyén vallás hitczikkeinek felforgatóját s ezek helyén valami természeti vallásnak (religio naturalis) felépítőjét szeretik látni, hiszen ő még — mint láttuk — a szentháromság dogmáját is védelmezni és bizonyítani merészelt; azok is tulságba viszik a dolgot, kik az ő theologiai elveit a túlzó rationalismus forrásai gyanánt mutatják fel. Annyi azonban áll, hogy midőn Wolf a Leibniz tanait rendszerbe szedte s a Leibniz-Wolf-féle bölcsészetet kidolgozta, ez karöltve Kant philosophiájával, minden esetre uttörője volt ama theologiai irányzatnak.

Lipce, 1883. október 28.

Dicsőfi József.

Külföld.

A lajtántuli helv. hitv. egyház zsinata, mely Bécsben Dr. Böhl Eduard elnöksége alatt 16 napig ülésezett, hétfőn nov. 5-én véget ért. A sokféle részint a fő egyháztanácsos (Tardy) részint egyes egyházkerületek részéről tett előterjesztések közül az iskolákra vonatkozó javaslatok rendkívüli érdeklődés tárgyává lettek. Egy ő felsége elé külön kinevezett bizottság által átnyújtandó „Emlékirat“ szerkesztése is elhatározott; melyben az 1882. máj 5-ike óta oly égetővé vált iskolakérdés fölött a zsinat véleménye mintegy kimondatik. A nevezett küldöttséget nov. 8-án fogadta Ő Felsége.) Nem különben elhatározott, hogy folyamodvány nyújtassék be a cultus miniszteriumhoz a bécsi evang. theol. fakultásnak az új egyetemi épületbe való áthelyezése tárgyában. Megbeszélés tárgyait képezték továbbá az állami törvényhozásnak a házassági törvények több pontja körüli hiányai; végül egy zsinati bizottság választott.

Szalatnay esperes, Dr. Böhl, Nesper esperes, és Litta választatván a bizottság tagjaul.

Nagy és a jövőbe messze kiható jelentőségű, a zsinat amaz ünnepélyes ténye, mely az itt alább olvashatókban nyilatkozik, melyről a zsinati jegyzőkönyvi kivonat következőleg szól:

„Az egyetemes zsinat felemelkedve s egyhangulag ünnepélyesen kinyilvánítja, hogy az 1556-diki helvét hitvallástételben és az 1563. heidelbergi katekizmusban az itteni h. h. evang. egyház hitvallása tökéletesen kifejezve van.“

Aláírva Dr. Böhl elnök, Szalatnay esperes, Schack püspök, Schubert esperes, Opocesensky esperes, Wessely püspök, Fleischer püspökhelyettes, Esterach esperes, Janata esperes, Heiman gondnok, Pavlicsek gondnok, Kecsai püspökhelyettes, Sixta gondnok, Stijazni Adolf tanító, Urbanek gondnok, Nesper Dániel esperes, Celeny gondnok, Urbanek József, Tikéjz Sámuel, Vollek József, Bubela József, Wattenwyl-i Bruno udvari tanácsos.

Megragadó jelenet volt, midőn a felhívó elnöki szóra, hogy vajjon eme javaslat ellen, vagy annak érdekében van valakinek megjegyzése, — a zsinat tagjai helyeikről felemelkedve a javaslatot határozati érvényre emelték, s az ünnepélyesség, nyomatékoság emelése végett az asztalra lehelyezett nyilatkozatot mindannyian sajátkezüleg alájegyezték. Bár elnök és zsinati tagok mintegy felhiva voltak ama nyilatkozat hozására, de végtelen érdemök, hogy éles tekintettel felismerni tudták az első pillanatra csekély jelentőségűnek látszó fontos dolgot.

A heidelbergi katechizmus még nem volt ünnepélyesen kinyilvánítva, mint az itteni h. h. evang. egyház hittételeit magában foglaló könyv; de most egy bizonyos körülmény által felhivatva, jónak látta azt a zsinat megállapítani. Nem is kérdezzük, kié volt e munkában a nagyobb érdem, elnöké-e, vagy a tagoké; egy lélek vezette a vezért és köztagot. De ha kérdésbe tesszük azt, hogy az itteni egyház, — a jövőre is tekintve, — erősödött-e általa? feleletül mondhatjuk: igen.

Bécs, 1883. november 8.

Papp József,
theologus.

Levél a szerkesztőhöz.

Nagytiszteletű szerkesztő nr!

Jó ideje már, hogy megvan bennem a szándék arra, hogy nagytiszteletű urhoz egyről-másról levelet intézzek, oly dolgokról természetesen, melyek érdeklik becses lapja olvasóinak nagy részét is, s melyek jó magamat is régebben érdekelnek, mint a vidéki egyházfit a „napi-teher.“

De nem annyira a nehézkesség, mint inkább az életnek ama mindennapi teendője, mely nélkül a paradicsomi átok — a véres verejték — áldás lenne: tartottak vissza s késleltettek levelem megírásában.

Tovább azonban már nem halogatom. Pedig a munka nem szünt, sőt most kezdődik igazán, mert már mi is hozzá fogunk — miután népünk haza szállott a tanyákról — az országos közalapra adakozás, illetve önmegadóztatás nagy munkájához.

Olvastam már több felől e tárgyban, egyes kisebb

helyek eljárása felől; a nagyok még hallgatnak, talán valamire várnak. Pedig érdekes lenne tudni, hogy a személyes önmegadóztatás munkáját hogy viszik keresztül ott, hol nem a lelkek száma, de az adózók száma is haladja a 2-3 ezeret! — Mit csinál Debreczen? Mit csinál Vásárhely, Békés, Tur stb.

Az alsó-szabolcsi traktus okosat gondolt, hogy a konvent által kiadott „felhívás-szózat“ mellé még egy rövidebb, népies ismertető felhívást is nyomtat s ez által is megkönnyíti a tájékozást. De ez még nem a munka maga.

Én azt gondoltam, hogy a nagyobb egyházakban, a megtörtént hirdetés és felhívás után — a hétnek bizonyos napjaira, talán városrészenként több helyen s több bizottság által is lehetne a személyes bevallást eszközölni s a meg nem jelentekre, mint a törvény utasít — vetné aztán ki az illetéket az egyháztanács. A kivetéssel foglalkozó presbitererek kezébe adatnék egy kis utasítás, s egy névsor, melyben házszám, egyháztag neve s vagyoni állásáról tájékoztatóul, az illetőnek állami adója lenne bevezetve s végül egy rovat, melybe az ajánlat irattatnék. — Megjegyzem, hogy egyöntetűség szempontjából, a konvent által megállapított adó-osztályok szerinti megadóztatás úgy lenne legcélszerűbb, ha mindenki, államadójának századrészét ajánlaná fel a domestikára, vagyis, kinek államadója 10 frton alól van: az mind fizetne 10 krt; kinek 20 frton alól, az fizetne 20 krt; kinek 20 frttól 30 frtig — az fizetne 30 krt s így tovább. Az egyháztanácsoknak az önkéntes bevallást úgy is helyesbiteni kell, részemről kulcs gyanánt ez lenne leginkább elfogadható.

De hát ha megleszünk a kivetéssel (kivetésnek mondom, mert hiába — ne szépítsük a dolgot, bizony az önkéntes bevallók száma édes kevés lesz) s ha a kivetés után valahogy megbirkózunk a behajtással — s elérjük, hogy elvégre lesz országos közpénztárunk, hát azután hogy leszünk a különféle kéregetéssel. Sokan szeretnők ezt tudni. És tudni bizonyára jó is volna, mert kétségtelen, hogy azt tudva, hogy a kéregetés ezután megszűnik: több száz fizetőt kapnánk, mint különben. Olvastam is, hogy Márk F. barátunk épen azzal kecsegtette egyháza tagjait, hogy ez az országos közalap épen a kéregetés helyett lesz. Valyon így lesz-e? Széki Béla is épen most indult köruttra az esztergomi alakuló egyház érdekében, — kecsegtető kezdettel indult az utra. Sajnos lenne, ha sok helyen épen a miatt, mert talán már a domestika kivettetett s talán épen oly intentióval, mint Márk F. intézte s megjelenésével a buzgólkodó ifju lelkésznek egyfelől, másfelől pedig a meglátogatott egyháznak s behivatalnokainak tennének a „pia fraus“-ért szemrehányást.

Erre nézve különben az én nézetem is az, — szeretném, ha a szerkesztő uréval találkoznék — hogy a közalapadó elvállalása után a kéregetésnek csakugyan meg kell szünni és pedig feltétlenül meg kell szünni, mert virágzóvá a közpénztár csak úgy lehet, ha azon egyházak, melyek belőle részt sohasem kapnak — a kéregetéssel nem fognak külön terhelhetni.

(Vége köv.)

A szatmári ev. ref. egyházmegye rendkívüli közgyűlése.

Kettős okból hívta össze egyházmegyénk érdemes esperese e rendkívüli gyűlést Szatmárra, október 25-re. Egyik a folyamatnak indult országos egyházi közalap érdekében tett eddigi intézkedések számon kérése, a bevallási iverk felülvizsgálása; másik a kerületi főgondnokságra emelt szeretett egyházmegyei gondnoktöli bucsuvétel vala.

24-én előzőleg szűkebb körű tanácskozás tartaték, melyen a domestikára vonatkozó egyházközségi munkálatok vétettek beható vizsgálat alá, s készítettet el — könnyebb és gyorsabb tárgyalhatás szempontjából — az egészet felölölő áttekintés.

A gyűlés napján és kitűzött idejében esperes ur buzgó imája végeztével négy tagu küldöttség neveztetik a közel távolban levő főgondnok gyűlésbe hívására, s az üresedésben levő egy világi tanácsbírói székre érkezett szavazatok felbontása végett 3-as tagu bizottság.

A bizottsági tagok távoztával ünnepies, komoly csend állott bé, s úgy szólván minden szem a tanácskozási terem ajtajára tapadt, melyen belépendő vala a várva várt tisztas férfit, az egyházmegyétől megváló szeretett főgondnok. Aztán egyszer csak feltárult az ajtó és az őszinte ragaszkodást, a szives tiszteletet, a fájó-édes bucsu érzelmeit tolmácsoló „éljen“ kiáltás fogadta a belépőt. Az a jelenet, mely itt következett, megható és feledhetetlen. Ősz esperesünk szólt láthatólag elfogódva, annyi éven át hű tisztársához, kit a becsület bizalma immár elszólit mellőle, többre bizván a kevesen hivet. De mielőtt végkép elhagyná ötöt és azt a közönséget, melynek 28 éven át vala vezére, tanácsadója: kéri, foglalja el még ez egyszer jobbjan az üres széket s legyen tanuja tanácskozásainknak és annak, mennyire haladtunk a közalap létesítésében.

A főgondnok vette át erre a szót s átfutva a letűnt negyed század eseményeit s a jelenre gondolva, szemében a sziv bensőségéből fakadó könnyek gyöngyöztek föl, s gonduoiki pecsété átnyujtása közben ellágyult hangokon ajánlja magát volt elnöktársa s az egyházmegye közönsége szives emlékezetébe.

Becsky István legidősb egyházi tanácsbíró bucsuzott aztán tisztársai nevében; majd ismét esperes ur költői képekben gazdag válasza következett, mely után jobbára főgondnok ur, baljára helyettes egyházmegyei gondnokul Izsaák Dezső vil. tanácsbíró ült és kezdetét vette az egyházközségeknek a közalappal szemben tanusított magatartásának elbírálása.

Esperes ur előre is jelzé, hogy népünkre általában véve nincs panasz; mert felfogva a közalap nagy horderejét, tehetségéhez mérten sietett meghozni áldozat filléreit annak oltárára. Erre nézve hivatkozik azon 55 egyházközségre, mely az előzetesen tartott felülvizsgálás szerint teljesen kielégítőleg tette ajánlását; sőt némely egyház hivei már tényleg be is fizették a megajánlott összeget. Majd felolvasatván az 55 egyházközség ajánlott összegének megnevezésével: mint a felülvizsgáló bizottság is jelezte, kitűnt, hogy az egyházközségek ajánlatából átlag 5 kr minimum esik egy-egy lélekre.

Tagadhatatlan szép eredmény. Attól a néptől, mely

esapásos évek és oly sok oldalú megterheltség sulya alatt görnyedez: jó neven kell vennünk ezt az eredményt. Akadt azonban egyházmegyénkben is 8 egyház, melynek megajánlott összege nem ütvén meg az 55 egyházközség adakozásából levont alap mértékét, iveri megfelelő eljárásra utasítás kapcsán visszaszarmasztatni rendeltettek. — Sajnos, hogy Fülesd közönségével szemben a szigor teljes mértékét kénytelen egyházmegyénk éreztetni. Az itteni hívek ugyanis határozottan megtagadták az ajánlatot. „Uram! bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek.“ Csak aztán soha segélyre ne szorulnának! Részünkről azonban itt nem a népet kárhozzatjuk, annyira, mint vezetőit. Az a nép gyermek, vezetői teszik fásulttá. Hirlik — a fegyelmi vizsgálat lesz hivatva földeríteni a valót, — hogy egy szédelgő, semidoctus atyafi hinti a konkolyt állandóan a fülesdiék között s vezeti félre őket, minden törvényes és üdvös intézkedést úgy tüntetvén föl előttük, mint figyelmet sem érdemlő találmányát kurátornak, papnak, esperesnek. Hisszük, hogy ezuttal meg fogja érteni, miszerint kurátor, pap, esperes király által szentesített törvényünk végrehajtó közegei, kiknek személyét nem sértheti s eljárását nem alacsonyíthatja senki, gazlelkű csalók és zsarolók kategóriájába — törvényes megtorlás nélkül.

A 66 egyházközségből csak Szatmár és Németi nem nyújthatták be ajánlasi iveriket; a munka azonban e két helyen is javában foly, s lelkész és főgondnokok szóbeli jelentése szerint igen szép eredmény mutatkozik; így p. o. a 4 ezer egynehány száz lélekből álló szatmári egyház 12 ajánlasi iver közül 6 beérkezett ivén több mint 200 frt van bejegyezve. Az ajánlott összegek beszédese az egész egyházmegye területén december hó 1-ső napjáig eszközözlendő.

Szavazatbontó bizottság jelentése szerint a tanácsbíró-ságra 66 szavazat közül Vályi Árpád jegyző 41-et, Bőszörményi Elek szatmári ügyvéd 25-öt kapott; e szerint Vályi Árpád világi tanácsbíróvá megválasztatván, leteszi az esküt s szépen gondolt és átérzett szavakban köszöni meg a bizalmat, mely két év múlva ismét ily kitüntető módon nyilvánul vele szemben. Akkor jegyzői tollat adtak — ugymond — kezébe, s most kiveszik e tollat s adnak helyébe törvénykönyvet. Többre becsüli e mostani megtiszteltetést az elsőnél, mert akkor az ismeretlen, most pedig már az ismert iránt nyilván, mi azt mutatja, hogy nem találták méltatlannak. — Köszöni és igéri, hogy míg szive dobog, egyházának a szó nemes értelmében híve leend. Az ifju (26 év körüli) tanácsbíró, örömezt nyujtóit kézzel, éljenzés között fogadták veterán tisztársai díszes koszorújukba.

Egy pár magánjellegű ügy elintézése után a megürült világi jegyzőségre és a csak imént lemondott egyházmegyei ügyvédek állomásainak betöltésére szavazás rendeltetvén: bezárja esperes ur a gyűlést tek. Gacsályi Lajos világi tanácsbíró ur ama nemes keblü adományának fölemlítésével, mely szerint nevezett világi tanácsbíró ur az egyházmegyei lelkészi gyámintézet tőkéje gyarapításához 100 o. értékű frttal járult. A jó kedvű adakozó nem szorult dicséretre.

Esperes ur áldó szavai után eloszlottunk, hogy ismét találkozunk a terített asztal körül. Az az édes-bus hangulat, mely közebedünkön átvonult, jellemzi azt a szép, benső viszonyt, mely egyházmegyénk és gondnoka között 28 éven át szövődött. Ennek tolmácsai voltak az egymást érő toasz-

tok is; közben Varga Lajos sl. olvasta föl alkalmi költeményét.

Jó Istenünk áldó kegyelme támogassa egyházkerületünk főgondnokát!

Földesi Péter.

Belmissiói munka Debreczenben.

Lapunk folyó hó 5-diki számában jeleztük, hogy Fermaud Károly, mint a keresztyén ifjusági társulatok Genfben székelő központi bizottságának titkára Debreczenben járt. Itteni működéséről jelentést ígértünk s ezt adjuk a következőkben:

Azon munka, melynek érdekében Fermaud ur köztünk járt, azon ifjakra vonatkozik, kik kísértéseknek kitett életpályájukon sok esetben nagyon is távol állanak a keresztyén szeretet tüzhelyének melegétől, kik elfáradva napi munkáikban, valami jobbat is kívánhatnak, mint a mit a korcsmák, a kávéházak s más, erősen világi mulató helyek nyújthatnak. A keresztyén ifjusági egyletek megadják az ifjaknak mindazt, a mi nemes szórakoztatásukra szükséges, tehát egyáltalában nem akarják figyelmen kívül hagyni az ifju szivek természetét, mely szórakozásra, mulatságra vágyik. Az egyletek helyiségeiben rendezett estélyek, a kirándulások stb. bőséges alkalmat nyújtanak oly időtöltésekre, melyek nem hagynak tövist a szivben. Gondoskodnak ezen egyletek tagjaik szellemi erejének fejlesztése felől is, a fejletlenebbek számára tanítási órák, a fejlettebbek számára felolvasások, vitatkozások stb. berendezése által. Sulyt helyeznek végül, — s ez teszi ezen egyleteket keresztyén ifjusági egyletekké, — a vallásos oldalra is, a mennyiben nem csak azt követelik meg, hogy az ifjak szórakozása nemesen tiszta legyen s hogy az előttük tartandó felolvasások hangja ne álljon ellentétbe a keresztyénség nagy tanaival, egy szóval nemcsak óvni akarják az ifjakat a keresztyéntelentől, hanem positive hatva, bibliai órák berendezése s vallásos erkölcsi irányu felolvasások által erősíteni is akarják őket a keresztyénségben. Testre, szellemre és lélekre egyformán hatni akarnak tehát ezen egyletek, egyiket sem állítva, a másik rovásával, kiválóan előtérbe, vagyis tisztán keresztyéni irányban működve, a mennyiben a keresztyénség magas ítélőszéke előtt, fényesebb világítással vonva be, szintén megdönthetlennül igaz azon elv: „mens sana in corpore sano.“

A keresztyén ifjusági egyleteket ezelőtt 30–35 évvel teremtette meg a mélyen érzett közszükség s ma már mindenfelé elterülve számuk mintegy 3000-re megy s egy központban egyesülve Genfben, innen terjeszkednek extensive, hogy az ifjuság intensiv erejét növeljék. Genfben székel a központi bizottság, melynek titkára a lelkes, a nemes Fermaud Károly, egy 28 éves, genfi születésű, francia nyelvű helvét, ki most hazánkra kerítette a sort nem annyira azért, hogy itten egyleteket alapítson, hanem inkább, hogy a helyzetet tanulmányozza.

November hó eljesén érkezvén városunkba, Balogh Ferencz hittanár lakásán értekezlet tartatott, melyben az idegen vendéggel együtt részt vettek Könyves Tóth Kálmán lelkész, Bethlendi Endre theologiai segédtanár és e cikk írója. Feltártuk itt a missiói ügy bajnoka előtt mindazon

nehézségeket, melyek hazánkban általában s különösen városunkban netaláni tervének kivitele elé gördülnek. Felmutattuk a legtöbbet, a mit itten egyelőre tehet, t. i. hogy megjelenhet a tanuló, különösen a hittanhallgató ifjúság körében s tolmács utján beszélhet hozzájuk, valamint kifejeztük előtte azon nem biztos reményünket is, hogy talán az iparos ifjúság helyiségében is szívesen látják. Reményünket felülmultha a bekövetkezett való, a mennyiben a tanuló ifjúság körében kétszer jelenhetett meg Fermaud ur — és pedig másodsor ifjúsági küldöttség kérésére; az iparos ifjúság szűk helyisége helyett pedig a városház nagy termében intelligens és nagy közönség előtt tartathatott meg az előadás. A rokonszenves alaku élénk előadásu fiatal embert közönsége mindhárom alkalommal élénk érdeklődéssel hallgatta s beszédét tetszésnyilatkozatokkal kísérte, bár az előadást természetesen zavarta Csiky Lajos és Balogh Ferencz hittanároknak tolmácsolási munkája. Alulírott tanár volt ugyanis mindenütt a főtölmács a német s angol nyelvekben, hol azonban Fermaud ur francziául beszélt, ott Balogh Ferencz közvetítette beszédét. Érdekes megjegyznünk azt is, hogy a debreczeni politikai lapok pártkülönb-sége nélkül meleg érdeklődéssel kísérték és támogatták a körünkben annyira szokatlan és annyira szükséges munkát.

Ha szabad volna úgy mondanunk, mintegy kapóra jött közénk a belmissió sokszor említett hü munkása, mert megérkezésére alig választhatott volna kedvezőbb időt, mint a melyben épen jött. Érezzük ugyanis néhányan és mostanában sokat is beszéltünk róla, hogy valamit tennünk kell a belmissió terén, hogy lánggra kell gyulasztanunk a keblekben szendergő és égni, gyujtani is vágyó tetterőt, hogy gyakorlati működési tért kell nyitnunk főleg hittanhallgatóink előtt. Mi hisszük, hogy minden külföldi minta utánzása nélkül, saját körülményeinkhez alkalmazottan, fogunk valamit tehetni a veszni induló lelkek fölkeresésének evangyelistai munkájában. Annyit már jelezhetünk, hogy hittanhallgatóink körében mozgalom indult meg valamely gyakorlati irányu társulat szervezésére, de a mely mozgalomról, terjedelméről, irányáról határozott adatok nélkül írni legalább is elhamarkodott munka volna. Ma még csak annyit kívánhatunk, hogy a minden kegyelemnek Istene löveljen új fényt ifjaink s közelebről theologus ifjaink szívébe, adjon nekik buzgalomban égő lelket, hogy hitben kereshessék a maguk s szeretetben a mások lelki javát.

Csiky Lajos.

Különfélék.

Pályázati hirdetés. A tiszántuli ref. középiskolai tanár-egyesület által a következő pályakérdések tüzetnek ki:

1. „Vallásosság s protestáns érzület dolgában mit várhatunk a gymnasiumtól? Miként használhatók fel e célra a gymnasinmi oktatás és fegyelemtartás általában s különösen a vallási tanórák anyaga, tanmenete, tanmódja?“ Jutalma 100 frt o.é. (szatmári ref. egyházmegye adománya.) A pályamunkák terjedelme — a kisujszállási közgyűlés 16. sz. határozata szerint — ne legyen 3 nyomott ivnél nagyobb.

2. „Fejtessék ki a magyar nyelv és irodalom elméleti és gyakorlati tanításának, az egész gymnasiumi tanfolyamon keresztül, — főleg pedig a felsőbb osztályokban —

követendő legsikeresebb és célravezetőbb módja.“ Jutalma 100 frt o. é. (A kisujszállási egyház és város adománya.)

3. „Tapasztalás szerint a latin nyelv és irodalom tanítása a jelenben nem mutat fel annyi eredményt, a mennyit attól akár a ráfordított idő, akár a tudomány érdeke szempontjából megkívánni lehet és kell. Ennélfogva kutattassanak fel e tünemény okai, továbbá jelöltessenek meg a módok, a melyek által ezen bajon segíteni lehessen s a középiskolai képzés ez ágának eredménye biztosittassék.“ Jutalma 200 frank aranyban.

4. „Fejtessék ki az egyetemes és különös számtan előadásában az alsóbb és középkutatásnál használtatni szokott módszerek (synthesis, analysis, genesis sat.) természetete; mutattassék ki azok befolyása ugy általában az értelem, mint különösen a matematikaifelfogás ébresztésére, fejlesztésére s erősítésére; végül állapittassék meg, melyiknek lehetne elsőséget adni a többiek felett hogy a matematikai tanítás kettős célja eléressék.“ Jutalma 50 darab arany. (A debreczeni ref. egyház adománya.)

Az 1. és 2. számú pályakérdésre nézve beadási határidőül 1884. év május 15.; a 3. és 4. számura pedig 1885. május 1. tüzetik ki.

A pályaművek idegen kézzel tisztán leírva, bekötve és lapszámozva s szerző nevét rejtő jeligés levéllel ellátva, a fentebb kitett határnapig az egyesületi elnökhöz küldendők. Csak egyesületi tagok pályázhatnak. — Debreczen, 1883. november 11. — A tiszántuli ref. középiskolai tanár-egyesület elnöksége.

Tanügyi bizottsági ülések. A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes tanügyi bizottsága a konvent elnöksége intézkedése folytán, december 10. s következő napjain Debreczenben tartja tanácskozásait. Az őszszel lefolyt konvent, igen fontos tárgyakat ezen egyetemes tanügyi bizottsághoz tevén át tanulmányozás és előkészítés végett: a tendőkhöz kellő időben hozzá kell fogni. A tanügyi bizottságnak ugyanis nyilatkozni, javaslatot és tervezetet kell készíteni a következőkről:

Az érettségi vizsgák miként rendezéséről, fegyelmi szabályzatról, középiskolai tantervet megállapítani, a zsinat által alkotott középiskolai tanügyi szervezetnek az 1883. XXX. t. czikkkel való összhangzatba hozataláról.

A konventi elnökség előre fel is hívta az egyházkerületek püspökeit, hogy e tárgyakra nézve kérjék ki egyházkerületenkint egy vagy két gymnasium tanárkarának véleményét is, hogy így annál könnyebben és biztosabban működhessék a bizottság.

Lelkészválasztás. A b. sz. mártóni ev. ref. egyházban folyó hó 11-én nagy szótöbbséggel Lévy Mihály a debreczeni ev. ref. főiskolában gymnasiumi helyettes tanár választatott meg lelkészszé. A mint örvendünk egyfelől a b. sz. mártóni gyülekezet szerencsés választásának, ugy másfelől sajnálunk kell egy ilyen hivatottsággal bíró tanférfiúnak szakpályájáról lelépését.

Megjelent „A máté-szalkai ev. ref. egyház története.“ Irta: Papp Arthur, máté-szalkai ev. ref. lelképásztor. Lapunk jövő számában ismertetni fogjuk e monographiát.

Nyilvános nyugta és köszönet. Addig is, mig az árviz által rombadólt szegedi reform. egyház fölsegelésére begyűlt kegyes adakozásokról általános kimutatást adhatnánk, a szíves adományozók megnyugtatóására kötelességemnek tar-

tem köztudomásra hozni, hogy a tiszántuli ref. egyházkerülethez befolyt s általa gyümölcsözőleg kezelt adakozásokat, összesen 5027 forint és 52 krt; — a békésbányai ref. egyházmegye pénztárából pedig, az oda begyűlt s szinte gyümölcsözőleg kezelt adakozásokat, összesen 5815 frt és 4 krt — templomunk építése költsége fedezésére — hálás köszönettel átvettük. — Szeged, 1883. október 22. — Varga Pál, szegedi ref. lelkész.

Van szerencsém jelenteni, hogy a „Téli Ujság” című vallásos olvasmányokat tartalmazó néplap, a ránk következő december, január, február hónapokban a „Vallásos iratok terjesztő egyesület” kiadásában és javára, az én szerkesztésem mellett 13 számban ismét meg fog jelenni. Bátor vagyok e vállalat pártolására felkérni lelkész társaimat s mindazon t. hitrokonokat, kik népünk vallásos művelődése iránt érdeklődnek. Igyekezem rajta, hogy a lap méltó folytatása legyen eddigi folyamainak. Jeles munkatársak közreműködésével vagyok biztatva. Igen szép illusztrációkról gondoskodtam. A „Téli Ujság” ára marad az eddigi t. i. egyes szám ára 2 kr. Husz példányon felül postadíj nem számítatik, de ennél kisebb megrendeléseknél, nehogy a porto a lap jövedelmét feleméssze, kénytelenek vagyunk a postadíjt is, a t. előfizetőktől kérni. E szerint egy példány előfizetési díja külön czimszalaggal lesz 39 kr, 5–6 példány mehet 2 kros postabélyeg mellett, ezenfelül több példányt tartalmazó csomagra 5 kr számítandó. — Minél számosabb megrendelést kér — Makón, 1883. október 29. — Csécsi Miklós, ref. lelkész.

Szives kérelem. A tiszántuli ev. ref. egyházkerület elhunyt főgondnoka, az áldott emlékü gróf Degenfeld Schomberg Imre felett Debreczenben, folyó év szeptember 4-dik napján tartott emlékbeszédemben, egy rövid méltányoló megjegyzést tettem azon két jeles röpiratról is, melyet a paten-ses korszakban egyházunk akkori védői nagy haszonnal közzétettek s e két röpiratnak, nevezetesen az „Irányadó”-nak és „Tájékozás”-nak szerzőjeül b. e. Révész Imrét neveztem meg. Azonban azóta biztos kutfő szerint úgy értesültem, hogy csak a „Tájékozás” szerzője lehetett Révész Imre, mert az „Irányadó”-é Filó Lajos. Hogy mind a két anonyim röpirat a maga szerzőjének dicsősége, ebben velem minden ismerő egyet ért, s azért akartam a vélt szerző Révész Imre emlékének adózni a megnevezéssel. — És hogy a „Tájékozás”-t illetőleg nem is csalatkozhattam, azt magának Révész Imrének ajkairól vett hallomásomból is tudom; de hogy az „Irányadó” szinte az ő műve, ezt már, az igaz, nem közvetlenül a boldogulttól, hanem az irattal szinte egykoru — elég hiteles, de távolabbi hiradásból vettem és a Debreczen környékén élő közhiedelem szerint is mertem állítani. — Azért ha csalódtam, most — az általam folyvást keresett és tisztelt igazság érdekében, tiszteletteljes bizodalommal kérem fel Filó Lajos egyházkerületi főjegyző urat, hogy lehető tévedésemet méltóztassék maga, a valósághoz hiven kiigazítani. Révész Imrének a „Tájékozás” valódi szerzőjének semmit nem vonunk le vele és az „Irányadó” tisztelt szerzőjének örömmel adózunk a hasonlólag kiérdemelt elismeréssel. Kiss Áron, szatmári esperes.

Petőfi szobormintájának leleplezési örömmünnepe a debreczeni ev. ref. főiskolában.

Folyó évi október 31-én szép és lélekemelő ünnepély folyt le a debreczeni főiskola körében. Ugyanis az 1882. év július 18-án a Petőfi szobor végrehajtó bizottsága Reményi Antal indítványára elfogadta, hogy a 18 láb magasságu nagy főszminta a debreczeni főiskolának ajándékoztassék, annál is inkább, mert az elhunyt nagy költő meleg ragaszkodással viseltetett Debreczen városa iránt, melynek közepében sokat és szívesen időzött; és mert ezen kollégium a nagy költő iránt különös kegyelettel viseltetett és a kellő helyiséggel is bír, a hol ez a szoborminta elhelyeztessék.

Bécsből a szoborminta lehozatott s Huszár Adolf utmutatása és tanácsadása folytán az az új épületben a nagy terem előtti lépcsőházban állíttatott fel s október 31-én lelepleztetett le.

A beszédet, az ezen ügyben annyit fáradozott, annyi lelkesedést s ügybuzgóságot tanusított Balogh Ferencz főiskolai tanár tartotta, először előadván a szoborminta történetét, azután néhány rövid pillanatot szentelt Petőfi vallásos világnézetének jellemzésére. A méltán nagy hatást keltett beszéd a közönség osztatlan tetszésével találkozott. Majd következett a leleplezés s az ifjusági egyletek részéről a megkoszorúzás a főiskolai énekkar közreműködése mellett.

Tartalom: Luther Márton születése négyszázados évfordulóján. Balogh Ferencz. — Reformáció emléke. Keszi Hajdu Lajos. — Haladás a theológiában. Bethlendi Endre. — A bibliai hat napi teremés elbeszélése és a tudomány mai adatai összhangzása. Könyves János. — Könyvismertetés. Rácz Károly. — A Leibnicz-ünnepély Lipésében. Dicsőfi József. — Külföld. Papp József. — Levél a szerkesztőhöz. — A szatmári ev. ref. egyházmegye rendkívüli közgyűlése. Földesi Péter. — Belmissiói munka Debreczenben. Csiky Lajos. — Különfélék. — Pályázat.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztő társak: **Békési Gyula, Géresi Kálmán.**

Pályázat

a bátyui ev. ref. egyház lelkészi állomására.

Javadalma — birtok aránylag vetve ki a hivekre — közép számítással = 68 hektoliter buza, 22 hektoliter gabona, 40 szekér széna, 28 kilométer fa, 27 hold szántó föld, 12 hold legelő, 50 forint értékű munka, stóla, lakás, összes becsértéke = 946 forint, e szerint másod osztályu állomás.

A pályázók folyó évi december hó 1-ső napjáig — Peterdy Károly beregi espereshez Barabásba, — u. p. Mező-Kaszony — küldjék felszerelt kérvényeiket.

Debreczen, 1883. november 10.

Révész Balint,
püspök.